

De collectie bijen, wespen en mieren is digitaal ontsloten

Frans Slieker [honorair conservator, Natuurhistorisch Museum Rotterdam; fjas@caiway.net]

Ruud Vis [honorair conservator, Natuurhistorisch Museum Rotterdam; r.vis@planet.nl]

▲ De collectie Palearctische Hymenoptera werd taxonomisch volgens de laatste inzichten herzien. In totaal werden 86 laden heringericht. (Frans Slieker)

Het initiatief om een begin te maken met het invoeren van de Palearctische bijen en wespen in de database van het museum kwam van Frans Slieker, na overleg met honorair conservator Ruud Vis en honorair onderzoeker Bernhard van Vondel. Frans en Ruud startten in het begin van januari 2011 met het invoeren van de gegevens in het collectieregistratieprogramma CB 3.0. Een kaartstelsel ontbrak, dus Ruud las de informatie van het speldlabel en Frans klopte de gegevens in. Alle namen werden in overeenstemming gebracht met de meest recent geaccepteerde nomenclatuur, zoals vermeld in de *Fauna Europaea*. De volgende gegevens werden overgenomen in de database: ladenummer, soortnaam, aantal exemplaren, vindplaats, coördinaten, vinddatum, verzamelaar en naam ex collectie. Lades werden gerestaureerd en waar nodig van nieuwe bodems voorzien. Eind januari 2012 kon, na 13 maanden en in totaal zo'n slordige 1000 uur werk, het definitieve overzicht van alle ingevoerde soorten worden gepresenteerd. Het aantal geregistreerde exem-

plaren bedraagt 30238, verdeeld over 2155 soorten in 28 verschillende families. Het Natuurhistorisch Museum behoort nu ook tot de weinige musea die een volledige collectie bijen en wespen hebben gedigitaliseerd.

Omvangrijke collectie

De collectie Palearctische Hymenoptera (bijen, wespen en mieren) is een omvangrijke collectie. De basis werd gelegd door J. Lindemans met een belangrijke verzameling Ichneumonidae (sluipwespen) van ongeveer 6700 exemplaren, waarover al eerder in *Straatgras* werd bericht (Slieker 2009). Meer dan 4000 andere Palearctische bijen en wespen werden in dezelfde periode door Lindemans aan het museum geschonken. Ander oud collectiemateriaal is onder meer afkomstig van J.P. van Lith (1520 exemplaren), broeder Virgilius (Ben) Lefeber (800), P. Haverhorst (480), J.M. Koese (540), de broers A. en M. Roessingh (218), H. Landsman (166), H. Sanders (121) en J.W. Maessen (70). Later werden aanvullingen verkregen van de collectiebeheerders Bernhard van Vondel, Jan Lucas en Ruud Vis. P.J. de Vree schonk het museum een omvangrijke collectie hommels (*Bombus*) van zo'n 850 exemplaren.

De Beer: 87 soorten

De collectie bevat 48 type-exemplaren, waarvan 42 sluipwespen (Ichneumonidae). Het overige type-materiaal betreft twee paratypes (mannetje en wijfje) van de goudwesp *Chrysis longula aeneopaca* uit Japan, beschreven door Linsenmaier in 1959. Weliswaar geen Europese soort, maar wel behorend tot het

▲ [boven] Het laatste in Nederland waargenomen exemplaar van de bolloog (*Bombus confusus*), Tegelen, 5 juli 1942; leg. H. Teunissen. NMR 9970-4079. [onder] Het laatste in Nederland waargenomen exemplaar van de waddenhommel (*Bombus cullumanus*), Terschelling, 8 augustus 1953; leg. G. Kruseman. NMR 9970-4083. (Frans Slieker)

Palearctische faunagebied. Tot slot nog het holotype en het allotype van de schorviltbij *Epeolus rozenburgensis*, alsmede twee paratypes (wijfjes) van deze soort. De bijtjes werden verzameld in 1948 in het natuurgebied De Beer bij Rozenburg en beschreven door J.P. van Lith in 1949. In 1956 publiceerde van Lith een artikel waarin de taxonomische status van *E. rozenburgensis* werd teruggebracht tot ondersoort van *Epeolus tarsalis*. De schorviltbij is uiterst zeldzaam en komt binnen Europa uitsluitend voor in het Zeeuwse deltagebied. Van het voormalige natuurgebied De Beer bevinden zich in totaal 87 soorten bijen en wespen in de collectie.

Rode Lijst

Van alle 338 in Nederland na 1900 waargenomen bijensoorten

▲ Van Harry Pijfers kreeg het Natuurhistorisch Museum Rotterdam in totaal zo'n 12.000 bijen, wespen en mieren in bezit. (Frans Slieker)

▲ De achtertuin van Harry Pijfers: een El Dorado voor insecten. (Frans Slieker)

▲ Zogenaamde 'insectenhotels': nestblokken met boorgangen van verschillende diameters. (Frans Slieker)

zijn er inmiddels 188 op de Rode Lijst geplaatst. Hiervan zijn 35 soorten volkomen uit het Nederlandse faunagebied verdwenen. Van deze soorten bevinden zich er 22 in de NMR-collectie. Voor vijf soorten vormen NMR-collectiestukken de alleraatste waarneming in Nederland: *Anthophora plagiata* (heidekegelbij), *Bombus confusus* (boloog), *Bombus cullumanus* (waddenhommel), *Lasioglossum laeve* (gladde groefbij) en *Nomada rhenana* (kale wespbij). Voor de laatstgenoemde soort geldt dat er zich in de NMR-collectie een exemplaar bevindt dat later is gevangen dan de laatste waarneming (Heumensoord, in 1961) die de Rode Lijst aangeeft. Ons exemplaar werd op 1 juni 1963 door J.H.N. Pijfers gevangen in Echt (de Doort).

Collectie Pijfers

Bernhard van Vondel schonk het museum een grote collectie bijen en wespen, zo'n 6000 exemplaren afkomstig van dr J.H.N. (Harry) Pijfers uit Zelhem. Dit materiaal werd verzameld tussen 1948 en 1968. De bioloog Pijfers stopte met het verzamelen van bijen en wespen

en wierp zich op een andere passie: het fotograferen van Europese orchideeën. Het bloed kroop blijkbaar toch waar het niet gaan kon, want Pijfers legde tussen 1998 en 2007 een nieuwe collectie bijen en wespen aan. Ook deze collectie kwam recentelijk in ons bezit: wederom zo'n kleine 6000 exemplaren. Het bijzondere aan deze collectie is dat meer dan de helft van het materiaal in Gelderland werd verzameld. Pijfers' achtertuin was ingericht als insectentuin, er waren struiken en planten aangeplant die insecten aantrokken, een zandhoop bood huisvesting aan zandbijen (*Andrena*) en op ieder stukje vrije wand waren zogenaamde 'insectenhotels' aangebracht. Dit resulteerde uiteindelijk in een verzameling van 1960 exemplaren, verdeeld over 188 soorten, op een oppervlak van nauwelijks 200 m². In de nabije omgeving deden Pijfers en zijn echtgenote onderzoek naar de betekenis van agrarisch natuurbeheer voor bijen en wespen, onder andere op het Praktijkcentrum voor Melkveehouderij en Milieu 'De Marke' bij Hengelo (Gelderland), waar hij 500 exemplaren kon

verzamelen. Ook de locaties Melleschet (Limburg), Paardenslenkte (Hezingen, Overijssel) en Onland (Hezingen, Overijssel) werden bemonsterd met respectievelijk 342, 241 en 89 exemplaren. Uiteindelijk resulteerde dit in 2007 in een gepubliceerd overzicht (Guldenmond *et al.* 2007). ◀

Literatuur

- Guldenmond, J.A., Pijfers, J.H.N., Belder, E. den, 2007 - De betekenis van agrarisch natuurbeheer voor bijen en wespen op een melkveebedrijf in de Graafschap - Entomologische Berichten 67(6): 198-203
- Linsenmaier, W., 1959 - Revision der Familie Chrysididae - Mitteilungen der Schweizerischen Entomologischen Gesellschaft 32: 1-232
- Van Lith, J.P., 1949 - *Epeolus rozenburgensis* nov. spec. (Apidae, Hym. aculeata) - Tijdschrift voor Entomologie 91: 105-112
- Van Lith, J.P., 1956 - Notes on *Epeolus* (Hymenoptera Aculeata, Apidae) - Tijdschrift voor Entomologie 99: 31-45
- Slieker, F.J.A., 2009 - Digitalisering gaat door: collectie Nederlandse sluipwespen in kaart gebracht - Straatgras 21(4): 65-67

▼ Enige cijfers op basis van 30238 ingevoerde Palearctische bijen en wespen in de collectie van het Natuurhistorisch Museum Rotterdam.

land en aantal	provincie en aantal (NL)	periode en aantal	familie (aantal soorten) en aantal exemplaren						
Nederland	27065	Groningen	4	1873-1900	154	Apidae (346)	11183	Cimbicidae (12)	57
Duitsland	1113	Friesland	91	1901-1910	46	Ichneumonidae (1153)	7402	Braconidae (15)	53
Luxemburg	717	Drente	137	1911-1920	2149	Crabronidae (166)	5530	Argidae (9)	45
België	546	Overijssel	2673	1921-1930	2089	Pompilidae (63)	1062	Ampulicidae (1)	32
Oostenrijk	204	Gelderland	11064	1931-1940	6586	Formicidae (45)	1038	Cephiidae (6)	29
Frankrijk	192	Utrecht	2360	1941-1950	1756	Vespidae (34)	1030	Scoliidae (6)	27
Zwitserland	81	Flevoland	-	1951-1960	2143	Chrysididae (65)	996	Gasteruptidae (4)	26
Italië	79	Noord-Holland	243	1961-1970	5756	Tenthredinidae (155)	632	Stephanidae (1)	26
Zweden	68	Zuid-Holland*	3386	1971-1980	1116	Eumenidae (22)	331	Pamphiliidae (15)	22
Noorwegen	37	Zeeland	34	1981-1990	702	Sphecidae (14)	178	Siricidae (5)	22
Tjechië	29	Noord-Brabant	2004	1991-2000	3031	Mutillidae (6)	175	Xiphiidae (2)	20
Kroatië	19	Limburg	5066	2001-heden	3509	Tiphidae (6)	166	Trigonaliidae (1)	15
overig	88	onbekend	3	onbekend	1201	Sapygidae (3)	116	overig	25
totaal	30238	totaal	27065	totaal	30238			totaal aantal exemplaren	30238
								totaal aantal soorten	2155

* hiervan zijn 1518 monsters afkomstig uit Rotterdam